

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาช้าง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง
- 2.2 แนวคิดการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- 2.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ในทุกๆ สังคม ตราบใดที่มนุษย์ยังอยู่ร่วมกัน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ความขัดแย้งมีทั้งผลดีและผลเสีย ดังนั้นจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง

2.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

ได้มีผู้ให้ความหมายของความขัดแย้งแตกต่างกันตามทัศนะของตน ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การไม่ลงรอยกัน หากแยกพิจารณาคำว่า ขัด หมายถึง การไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ฝืนใจ และคำว่า แย้ง หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้ จึงกล่าวสรุปได้ว่า ความขัดแย้ง ประกอบด้วยอาการทั้งขัดและแย้ง ซึ่งหมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายจะไม่ทำตามกัน ยังพยายามที่จะต้านเอาไว้อีกด้วย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, 2539 : 136-137)

พจนานุกรมของเวบสเตอร์ (1988 : 476-477) ได้ให้ความหมายว่า ความขัดแย้ง (Conflict) มาจากภาษาละตินคำว่า Confligere แปลว่า การต่อสู้ การสงคราม ความพยายามที่จะเป็นเจ้าของ การเผชิญหน้าเพื่อมุ่งร้าย การกระทำที่ไปด้วยกันไม่ได้ (ในลักษณะตรงกันข้าม)

การไม่ถูกกัน เมื่อความสนใจ ความคิด หรือการกระทำที่ไม่เหมือนกัน (Webster , 1967 : 308)

วิฑูรย์ วิริยะสกุลธรรม (2537 : 1) ได้กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่ปกติธรรมดา และบางครั้งอาจไม่เป็นสิ่งพึงประสงค์ในสังคม แต่ก็ยากที่จะหลีกเลี่ยง และความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

โจนาธาน เทอร์เนอร์ (Jonathan Turner ใน สุเทพ สุนทรภัสส์ , 2535 :127-128) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความขัดแย้งว่า เป็นกระบวนการของเหตุการณ์ต่างๆ จำนวนหนึ่งนำไปสู่การกระทำที่ปรากฏชัดของปฏิสัมพันธ์ที่มีความรุนแรงที่มีขีดขั้นต่างกันในช่วงอย่างน้อยสองฝ่ายขึ้นไป โดยมีขั้นตอนของความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

1. ระบบสังคมประกอบขึ้นด้วยหน่วยที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันจำนวนหนึ่ง
2. มีการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีอย่างจำกัด
3. หน่วยหรือคนที่ไม่ได้รับส่วนแบ่งทรัพยากรอย่างเหมาะสม เริ่มตั้งข้อสงสัยต่อความถูกต้องของระบบ
4. คนที่ถูกกีดรอนประโยชน์สิทธิจะเริ่มตระหนักว่า จะต้องมีการยกเลิกระบบการแบ่งสรรทรัพยากร เพื่อประโยชน์ของพวกเขา
5. คนที่ถูกกีดรอนประโยชน์สิทธิจะถูกกระตุ้นทางด้านความรู้สึกและอารมณ์
6. มีการระเบิดความอัดอั้นตันใจมาเป็นระยะๆ มักจะเป็นลักษณะที่รุนแรง ไม่เป็นระเบียบ
7. คนที่เกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้งจะมีความตึงเครียด และมีอารมณ์ความรู้สึกในการมีส่วนร่วมอยู่ด้วย
8. จะมีความพยายามเพิ่มขึ้น ในการที่จะจัดระเบียบเกี่ยวกับกลุ่มที่ถูกกีดรอนสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้ง
9. ความขัดแย้งโดยเปิดเผยที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในขอบเขตต่างๆ จะปะทุขึ้นระหว่างอภิสิทธิชนกับผู้ถูกกีดรอนสิทธิประโยชน์ ขอบเขตของความขัดแย้งจะได้รับอิทธิพลมาจากความสามารถของฝ่ายที่มีอยู่ในความขัดแย้งที่จะชี้ชัดถึงผลประโยชน์ของฝ่ายตน และขอบเขตที่ระบบจะพึงมีในการจัดการความขัดแย้ง

ได้มีนักคิดค้น และนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ความขัดแย้ง (พรนพ พุกกะพันธ์, 2542 : 129) สรุปได้ดังนี้

1. ความล้มเหลวของกลไกขั้นพื้นฐานของการตัดสินใจของบุคคล ที่มีประสบการณ์ต่างกันในการเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลจะต้องตัดสินใจ
2. การดิ้นรนต่อสู้เพื่อความต้องการ ความปรารถนา ความคิด ความสนใจของบุคคลที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือที่เป็นตรงกันข้าม ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคล หรือกลุ่มบุคคลต้องเผชิญกับเป้าหมายที่ไม่สามารถทำให้ทุกฝ่ายพอใจ
3. ความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคมเมื่อแต่ละฝ่ายมีจุดมุ่งหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ มีค่านิยมที่แตกต่างกัน ความแตกต่างนี้มักเกิดจากความรับรู้มากกว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริง
4. ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือระหว่างประเทศ ตั้งแต่สองฝ่าย หรือมากกว่าสองฝ่ายขึ้นไป โดยฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะป้องกันหรือบีบบังคับเพื่อผลบางอย่าง ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งพยายามต่อต้าน ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ ทั้งที่เป็นคำพูดหรือไม่ได้เป็นคำพูด แสดงออกโดยการพยายามขัดขวาง บีบบังคับ ทำอันตราย ต่อต้าน

โดยสรุป ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้ ดิ้นรน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่า สิทธิ อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยมีสาเหตุมาจากผลประโยชน์ที่ขัดกันระหว่างอย่างน้อยสองฝ่ายขึ้นไป ความขัดแย้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงในสังคมก็ทำให้เกิดความขัดแย้งเช่นเดียวกัน

2.1.2 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

นักสังคมวิทยาได้ให้ความสนใจในเรื่อง ความขัดแย้งกันมากในศตวรรษที่ 19 การอธิบายการจัดระเบียบสังคมในแง่ของ ทฤษฎีความขัดแย้ง เป็นความคิดที่พัฒนามาจากความคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ซึ่งมองสังคมว่า ประกอบด้วยสมาชิกที่แบ่งแยกออกเป็นชนชั้นต่างๆ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชนชั้นที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินกับชนชั้นแรงงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของการเอารัดเอาเปรียบ หรือถูกเอารัดเอาเปรียบ และสังคมเป็นระบบที่มีความขัดแย้งกันระหว่างชนชั้นตลอดเวลา

ต่อมามีนักทฤษฎีรุ่นใหม่มีความคิดที่แตกต่างไปจากมาร์กซ์ คือ ราล์ฟ ดาเรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf ใน ภูทงศ์ ภูณฑลบุตร , 2528 : 211-214) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมันผู้เขียนหนังสือ Class and Class Conflict in Industrial Society ได้เสนอความเห็นแย้งกับ มาร์กซ์ ในแง่ที่ว่า ความขัดแย้งนั้นขึ้นอยู่กับอำนาจ (Authority) ไม่ใช่มาจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยอธิบายว่า ในสังคมประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ มากมาย ในแต่ละกลุ่มจะมี

ความไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมในด้านสิทธิอำนาจ (Inequality of Authority) โดยผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า (Domination) จะมีสิทธิอำนาจในการสั่งการ ตลอดจนออกกฎเกณฑ์ต่างๆ บังคับผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ (Subjection) ดาเรนดอร์ฟ ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอุตสาหกรรม โดยในสังคมอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นต้องมีการร่วมมือและพึ่งพากันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ที่ด้อยในด้านสิทธิอำนาจต่างๆ จะอยู่ในลักษณะของการเสียเปรียบ ในตอนแรกยังเห็นไม่ชัดเรียกว่า เป็นการเสียเปรียบในผลประโยชน์ที่แฝงอยู่ (Latent Interests) เมื่อใดที่กลุ่มนี้ยังไม่ได้ตระหนักในความแตกต่างของอำนาจก็ไม่มี ความขัดแย้ง ต่อมาเมื่อกลุ่มที่มีอำนาจและไม่มีอำนาจขัดแย้งกันเพราะผลประโยชน์ กลุ่มผู้ที่เสียเปรียบได้รับความกดดันจะทำให้เขาตระหนักถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เขาได้เสียไป ตลอดจน ความเสียเปรียบในผลประโยชน์ต่างๆ ที่เขาได้รับ (Manifest Interests) กลุ่มผู้ที่เสียเปรียบจะ กลายสภาพมาเป็นกลุ่มขัดแย้ง

รูปแบบของความขัดแย้งนั้น ดาเรนดอร์ฟ ได้ให้ข้อเสนอไว้ ดังนี้

1. ความรู้สึกในผลประโยชน์แฝง (Latent Interests) จะพัฒนา กลายมาเป็น ความรู้สึกว่าตนเองเสียผลประโยชน์ (Manifest Interests) และกลุ่มดังกล่าวจะกลายมาเป็นกลุ่มขัดแย้งได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้ คือ

- 1.1 เงื่อนไขทางด้านเทคนิควิธี เช่น มีการพัฒนาตัวผู้นำกลุ่ม มีอุดมการณ์ต่างๆ
- 1.2 เงื่อนไขทางการเมือง เช่น มีการเปิดโอกาสให้กลุ่มที่เสียผลประโยชน์
- 1.3 เงื่อนไขทางด้านสังคม เช่น มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร หรือติดต่อสัมพันธ์กันได้ง่ายในหมู่ผู้เสียผลประโยชน์

เมื่อมีเงื่อนไขทั้ง 3 ประการเกิดขึ้นแล้ว จะทำให้มีการพัฒนาและจัดองค์กรของ กลุ่มผู้เสียผลประโยชน์เกิดขึ้น และถึงตอนนี้ความขัดแย้งจะเกิดขึ้น ดาเรนดอร์ฟ ได้แบ่งรูปแบบ ของความขัดแย้งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ความเข้มข้นในความขัดแย้ง (Intensive of Conflict) และความรุนแรงในความขัดแย้ง (Violence of Conflict)

2. ความเข้มข้นในความขัดแย้ง (จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมหรือปริมาณของกลุ่มขัดแย้ง) จะเพิ่มขึ้นเมื่อมีปัจจัยดังนี้

2.1 มีการขยายขอบเขตของเงื่อนไขต่างๆ เช่น เงื่อนไขทางเทคนิควิธี เงื่อนไขทางการเมือง และเงื่อนไขทางสังคมไปอย่างกว้างขวาง

2.2 มีความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม และสิทธิอำนาจ อย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้ใช้แรงงาน ยากจน สถานภาพทางสังคมต่ำ และไม่มีสิทธิอำนาจ สักการใดๆ ในองค์กร ในขณะที่เจ้าของโรงงานมีลักษณะตรงกันข้าม

2.3 ผู้เสียผลประโยชน์ดังกล่าวไม่มีโอกาสเลื่อนชั้นทางสังคมหรือไม่มีโอกาสที่จะ กลายมาเป็นผู้ที่มีสิทธิอำนาจได้เลย เช่น ในสังคมจีนก่อนการปฏิวัติทางวัฒนธรรม

ยิ่งมีความเข้มข้นของความขัดแย้งมากเท่าใด ก็ยิ่งจะทำให้โครงสร้างของสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางทั้งนี้เพราะหมายถึงการมีสมาชิกเข้าร่วมมาก ดังนั้นโครงสร้าง ของสังคมอาจจะเปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติ เป็นต้น

3. ความรุนแรงในความขัดแย้ง หมายถึง ระดับของการต่อรองอย่างสันติวิธีจนถึง ระดับการก่อการจลาจลก่อความไม่สงบ จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ

3.1 ขาดองค์ประกอบของเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น เงื่อนไขทางเทคนิควิธี เงื่อนไข ทางการเมืองและเงื่อนไขทางสังคม ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบและความวุ่นวายขึ้น

3.2 ผู้ด้อยสิทธิอำนาจมีความรู้สึกอย่างรุนแรงว่า ตนเองไม่ได้รับในสิ่งที่ตนควรจะได้รับ (Relative Deprivation)

3.3 กลุ่มผู้ด้อยสิทธิอำนาจหรือกลุ่มขัดแย้งไม่พอใจหรือไม่สามารถสร้างข้อตกลง กับกลุ่มที่อยู่เหนือกว่าได้ เช่น นายจ้างไม่ยอมรับข้อเสนอของผู้ใช้แรงงาน ทำให้หาข้อตกลงกัน ไม่ได้

ความรุนแรงในความขัดแย้งจะนำมาสู่อัตราการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม และการปรับปรุงภายในโครงสร้างนั้นอย่างรวดเร็ว เช่น การประท้วง การเดินขบวนของกรรมกร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนตัวผู้บริหาร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ทั้งมาร์กซ์ กับดาเรนดอร์ฟ ได้อธิบายทฤษฎีการขัดแย้งระหว่างชนชั้น คล้ายๆ กัน แต่ต่างกันที่ มาร์กซ์เน้นที่เศรษฐกิจ ส่วนดาเรนดอร์ฟเน้นที่อำนาจ โดยดาเรนดอร์ฟ ได้กล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันในด้านสิทธิอำนาจว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทาง สังคม โดยความขัดแย้งจะเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าและกลุ่มผู้อยู่ใต้อำนาจ เป็น เช่นนี้ไปทุก ๆ กลุ่มซึ่งอยู่ในสังคม ดังนั้นความขัดแย้งในทัศนะของดาเรนดอร์ฟ จึงเป็นความ ขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Group Conflict) ในขณะที่ความขัดแย้งในทัศนะของมาร์กซ์ เป็นความขัดแย้ง ระหว่างชนชั้นทางเศรษฐกิจ (Class Conflict)

จอร์จ ซิมเมล (George Simmel ใน Margaret M. Poloma , 1979 : 65-78) นักสังคม วิทยาชาวเยอรมัน ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มเพราะ

สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ผลงานของซิมเมลปรากฏในหนังสือชื่อ Soziologie ซึ่งเชื่อว่า ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่าย แสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายนั้น ความขัดแย้งเป็นผลจากการมีความรู้สึกเข้าข้างตนเองมากกว่าเข้าข้างฝ่ายอื่น ความรู้สึกอาจเป็น ความมั่งร่ำรวย โกรธ เกลียด หรืออิจฉา ซึ่งโดยมากเกิดขึ้นเพราะพฤติกรรม หรือคุณลักษณะทาง สังคมของแต่ละฝ่ายมีความสำคัญเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และมักจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งทำให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวภายในกลุ่ม โดย
 - สร้างขอบเขตของกลุ่มขึ้นมา ทำให้ทราบว่ามีใครบ้างเป็นสมาชิกของกลุ่ม
 - ลดความเบี่ยงเบนหรือความบาดหมางภายในกลุ่ม
 - จัดระบบและประสานทรัพยากรต่างๆ ทางสังคมใหม่
 - สร้างหรือพัฒนาความสัมพันธ์ใหม่กับฝ่ายตรงข้าม
2. ความกลมเกลียวภายในกลุ่มเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้ง
3. ความกลมเกลียวระหว่างกลุ่มเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้ง

ลิวอิส โคเซอร์ (Lewis Coser) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน เป็นผู้ขยายแนวคิดของซิมเมล โดยเขียนเป็นหนังสือชื่อ The Functional of Social Conflict ที่ได้อธิบายความขัดแย้งในรูปของการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม (Conflict Functionalism) โดยได้พัฒนาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการทางสังคม (Proposition) ขึ้น และได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งนำไปสู่ความกลมเกลียวและการบูรณาการ สรุปได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น นำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มให้แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นและการทำให้ขอบเขตของกลุ่มเข้มแข็งและเด่นชัดขึ้น
2. ความขัดแย้งในบางครั้งจะช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม โดยการยอมให้ได้ ระบายความเป็นปรปักษ์กันหรือความเกลียดชังกันออกเสียบ้าง
3. ความขัดแย้งที่เป็นจริง (Realistic Conflict) มุ่งที่การบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะ บางอย่างขณะที่ความขัดแย้งที่ไม่เป็นจริง (Nonrealistic Conflict) มุ่งที่การลดความตึงเครียด
4. ความขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่งและสามารถเกิดขึ้นได้ในสภาพการที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเท่านั้น
5. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดจะมีความขัดแย้งเช่นเดียวกับการมีสันติภาพ

6. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสองฝ่ายยังมีมากขึ้นเท่าใด อารมณ์และพฤติกรรมระหว่างสองฝ่ายยิ่งรุนแรงขึ้น และระดับกระแงมากขึ้นเท่านั้น

7. ความขัดแย้งบางครั้งนำไปสู่การเอาเหตุแห่งความขัดแย้งออกไป และรับรองยืนยันความกลมเกลียว หรือเอกภาพของทั้งสองฝ่ายขึ้นใหม่

8. ความสัมพันธ์ที่ไม่เข้มแข็งหรือมีไม่มาก มักจะนำไปสู่การถอยออกจากความขัดแย้ง ในขณะที่ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งหรือมีมาก มักจะแสดงว่ามีความขัดแย้ง โดยปกติแล้วความขัดแย้งเช่นนี้จะไม่เกี่ยวกับความเห็นสอดคล้องเบื้องต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย

9. ความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอก จะนำไปสู่ความกลมเกลียวภายในที่แน่นแฟ้น การรวมอำนาจ และการเคลื่อนย้ายทรัพยากร

10. ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นยังมีมากขึ้นเท่าใด ความอดทนต่อพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนภายในกลุ่มยิ่งลดลงเท่านั้น

11. ความต้องการที่จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม บ่อยครั้งจะนำกลุ่มไปสู่การแสวงหาหรือการขยายความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น

12. การที่บุคคลยิ่งยึดถือหรือแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มยิ่งขึ้นเท่าใด ความเป็นศัตรูกันต่อกลุ่มอื่นยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น และโอกาสที่พฤติกรรมมุ่งร้ายต่อกลุ่มอื่นก็จะมากขึ้นเท่านั้น

13. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบางครั้งนำไปสู่ความปรารถนาที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งรวมตัวกัน

14. ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆ อาจนำไปสู่การขยายปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายนำไปสู่การสร้างบรรทัดฐานอย่างใหม่ของกลุ่มและเป็นการยืนยันบรรทัดฐานเดิมอีกครั้ง ความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกยิ่งมีมากขึ้นเท่าใด การมีส่วนร่วมทางสังคมของสมาชิกในกลุ่มยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น

15. ความขัดแย้งเป็นการทดสอบอำนาจของทั้งสองฝ่าย บางครั้งแต่ละฝ่ายจะยอมปรองดองกันภายหลังที่มีการทดสอบอำนาจโดยการขัดแย้งแล้ว

16. ความขัดแย้งนำไปสู่กระบวนการรวมตัวกัน และแสวงหาพันธมิตร

เราจึงสามารถที่จะสรุปทฤษฎีความขัดแย้งได้ ดังต่อไปนี้

1. ขณะที่ความสัมพันธ์ทางสังคม มีลักษณะเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเริ่มจะมีการขัดแย้งกับผลประโยชน์

2. ตามข้อเท็จจริงจะเปิดเผยให้รู้ว่าระบบทางสังคมเดิมจะก่อให้เกิดการขัดแย้ง

3. การขัดแย้งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นลักษณะของระบบสังคมด้วย
4. ความขัดแย้งนั้นมีแนวโน้มที่เห็นเด่นชัดในรูปการขัดแย้งที่ผลประโยชน์ขัดกัน จนกระทั่งกลายเป็นสองฝ่ายที่เข้าด้วยกันไม่ได้
5. ความขัดแย้งส่วนมากจะเกิดขึ้นบ่อย ๆ ยิ่งเมื่อการกระจายทรัพยากรที่หายากได้หมดไป
6. ความขัดแย้งดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในระบบสังคมต่าง ๆ
7. ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นและมีอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น การจัดระเบียบทางสังคมในชุมชนเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ตราบใดที่กลุ่มสังคมเหล่านั้นไม่ได้ตระหนักถึงผลประโยชน์ต่อกลุ่มของตนหรือไม่ได้ตระหนักว่ากลุ่มตนเองถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือถูกขูดรีดเอาผลประโยชน์ส่วนตัว ความขัดแย้งที่รุนแรงจะไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือชนชั้นแล้ว เมื่อถึงขั้นรุนแรงก็จะมีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการขัดแย้งอาจจะมองในอีกแง่ว่า ทำให้เกิดประโยชน์ทำให้มีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ช่วยกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่ความต้องการของชุมชนต่อไป

2.2 แนวคิดการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แต่ในปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ได้เกิดความสูญเสียและเสื่อมโทรมลงไปมาก เนื่องจากการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้มีมากขึ้น นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างไม่เหมาะสมและมากเกินไปจนทำให้เกิดความขาดแคลนอันเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาประเทศ ปัญหาป่าไม้จึงเป็นปัญหาวิกฤตที่ต้องมีการแก้ไขและการจัดการอย่างเร่งด่วน เพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวมและเพื่อลูกหลานในอนาคต ดังนั้น การจัดการทรัพยากรป่าไม้จะต้องมองในด้านการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วยเสมอ

ได้มีผู้ให้ความหมาย คำว่า การอนุรักษ์ ไว้แตกต่างกันตามทัศนะของตนเอง ดังต่อไปนี้
 เกษม จันทรแก้ว และคณะ (2541, 99-100) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้
 อย่างสมเหตุสมผล เพื่อการมีใช้ตลอดไป หมายรวมถึง การเก็บเอาไว้เซยชม ฟื้นฟู หรือพัฒนา

สิ่งอื่นให้ดีขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การใช้นั้นอาจต้องดำเนินการเก็บกัก การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน หรือการแบ่งเขตที่จะสงวนไว้ก็ได้

เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2528 : 9) กล่าวว่าการอนุรักษ์ คือ การจัดการของมนุษย์ ในการใช้ชีวบริเวณเพื่อที่จะให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุดและยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นของชนรุ่นต่อไปในอนาคต

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2540 : 53-54) ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

1. การใช้ให้นานที่สุดการใช้ทรัพยากรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเครื่องใช้ใดๆ จะต้องถนอมรักษาเพื่อให้ได้ใช้สิ่งของเหล่านั้นให้นานที่สุด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้รวดเร็วเกินไป

2. การใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การใช้สิ่งของต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ให้ได้มากที่สุด และมีผู้ได้รับประโยชน์จำนวนมาก จะช่วยลดปริมาณความต้องการทรัพยากรธรรมชาติลงได้

3. การนำกลับมาใช้ใหม่ ของใช้หลายอย่างที่ได้นำมาใช้จนเก่า หรือหมดสภาพการใช้ไปแล้วถ้าได้นำมาปรับปรุงหรือเปลี่ยนสภาพให้เป็นวัตถุดิบ เพื่อทำให้เป็นสินค้ากลับมาใช้ใหม่จะช่วยทำให้ลดการแสวงหาทรัพยากรและลดการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

4. การทดแทนทรัพยากรบางชนิดหายากหรือมีอยู่จำนวนน้อย การแสวงหาวัสดุอื่นที่มีอยู่มากหรือมีค่าน้อยกว่ามาใช้ทดแทนจะช่วยลดการสูญเสียทรัพยากรที่หายากลงได้ และยังช่วยทำให้วัสดุหรือทรัพยากรที่ไม่มีค่ากลับมีค่าเพิ่มขึ้นด้วย

5. การบูรณะซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้หลายชนิด ถ้าได้รับการบูรณะซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุดหรือสึกหรอให้กลับสู่สภาพที่ใช้งานได้จะช่วยยืดอายุการใช้ และลดอัตราการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

6. การฟื้นฟูความเสื่อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ และอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ควรมีการเร่งฟื้นฟู เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ และเพื่อรักษาความสมดุลธรรมชาติ

7. การลดอันตรายจากสารพิษ สารพิษหลายชนิดเมื่อนำไปทิ้งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ และระบบนิเวศ ดังนั้นก่อนทิ้งสารพิษหรือของเสียเหล่านั้น ควรทำให้สารพิษหรือของเสียอยู่ในสภาพที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบนิเวศให้น้อยที่สุด

นิวัติ เรืองพานิช (2542 : 38) ให้ความหมาย การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลา

ยาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ และพยายามให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดด้วย

นอกจากนี้ นิวัติ เรืองพานิช (2541: 188) ยังได้กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์ที่แท้จริงก็คือการประยุกต์หลักหลักวิชาในเวทวิทยาไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อระบบธรรมชาติ แต่ในสายตาของประชาชนทั่วไปมักจะมองนักอนุรักษ์ว่าเป็นพวกที่ต่อต้านสังคมและต่อต้านการพัฒนาทุกรูปแบบ แต่ความเป็นจริงแล้วนักอนุรักษ์ที่แท้จริงไม่เห็นด้วยเฉพาะการพัฒนาที่ขาดการวางแผนที่ดี ซึ่งมักจะเป็นการพัฒนาที่ทำลายระบบธรรมชาติหรือระบบนิเวศ ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตและกฎแห่งการอยู่รอดของมวลมนุษย์ จุดมุ่งหมายของนักอนุรักษ์มีอยู่ 2 ประการคือ

1. หาหลักประกันในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาทั้งในแง่ความสวยงามตามธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และความจำเป็นที่จะต้องใช้ผลผลิตจากทรัพยากรนั้น

2. หาหลักประกันในการใช้ประโยชน์จากพืช สัตว์ และวัตถุธาตุทั้งหมดให้ได้อย่างยั่งยืนและสม่ำเสมอตลอดไป ภายใต้ความสมดุลระหว่างการเก็บเกี่ยวกับการเกิดขึ้นทดแทนใหม่ การอนุรักษ์ที่ดีนั้นจะต้องมีการทะนุบำรุงรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับเปรียบเทียบกับโครงการพัฒนาต่างๆ มิฉะนั้นจะไม่สามารถทราบผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบบธรรมชาติ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะติดตามมา รวมทั้งไม่สามารถตัดสินใจดำเนินการอย่างถูกต้องได้

ในปัจจุบันนักอนุรักษ์ได้เปลี่ยนมาสนใจการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบมากกว่าการอนุรักษ์เฉพาะทรัพยากรที่สนใจเท่านั้น เพราะผลกระทบจากการตัดสินใจผิดพลาดในการทำลายหรือตัดแปลงสิ่งแวดล้อมนั้นมีมากเกินกว่าที่จะมองเห็นและเข้าใจได้เนื่องจากระบบธรรมชาติมีความสลับซับซ้อน ได้วิวัฒนาการมานานนับล้านปีกว่าจะมาอยู่ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การตัดแปลงและทำลายธรรมชาติและทรัพยากรเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้นนี้จะสร้างปัญหาที่ติดตามมามากและยากจะแก้ไขได้

ความผิดพลาดจากการใช้ทรัพยากรไม่เพียงแต่ทำให้ต้องสูญเสียทรัพยากรที่ไม่สามารถจะนำกลับคืนสู่สภาพเดิมได้แล้วเท่านั้น แต่ยังต้องเสียงบประมาณอีกมากมายในการแก้ไขปัญหาใหม่ที่เกิดตามมาซึ่งไม่อาจคาดคะเนล่วงหน้าได้อีกด้วย ดังนั้นโครงการพัฒนาใดๆ ก็ตามควรจะได้มีการศึกษาและวางแผนให้รอบคอบโดยแน่ชัดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์รวมทั้ง

ทราบถึงผลกระทบ และหาวิธีการแก้ไขก่อนที่จะเริ่มดำเนินการ ไม่ใช่เพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจ เพียงชั่วคราวชั่วคราวแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องมองถึงผลระยะยาวที่จะเกิดขึ้นด้วยเสมอ

นิวัตติ เรื่องพานิช (2541 : 190-192) มีความเห็นที่สอดคล้องกับนักวิชาการป่าไม้หลายท่านเกี่ยวกับการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ว่า เป็นการประยุกต์หลักวิชานิเวศวิทยา ในการดำเนินการจัดการป่าไม้ เพื่อให้ป่าไม้ทำหน้าที่บริการสังคมได้ครบ 2 ประการ คือ

1. ทำหน้าที่ผลิตไม้และของป่าให้มนุษย์ใช้สอย ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากป่าไม้โดยตรง
2. ทำหน้าที่ป้องกันภัยและรักษาสมดุลของธรรมชาติ เช่น ช่วยควบคุมสภาพลมฟ้า

อากาศ ควบคุมการไหลของน้ำ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร บรรเทาอุทกภัย บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ ป้องกันดินพัง เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งพันธุกรรมของพืชและสัตว์ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนช่วยรักษาสมดุลตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากป่าไม้โดยอ้อม

นิวัตติ ยังชี้ให้เห็นความจำเป็นในการจัดการป่าไม้ที่จะต้องแบ่งพื้นที่ป่าไม้ออกเป็น 2 ประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าวตามศักยภาพ และความเหมาะสมของพื้นที่นั้น ๆ คือ

1. พื้นที่ป่าที่ส่วนมากมีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ อยู่บนที่สูง ซึ่งจัดเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีสภาพป่าสมบูรณ์ มีความหลากหลายในชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์และเป็นชนิดพืชหรือสัตว์ที่หายาก หรือมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม มีจุดเด่นเฉพาะตัว (Unique) หากที่ใดเสมอเหมือนไม่ได้ ก็ควรนำมาใช้ประโยชน์ให้ทำหน้าที่ทำหน้าที่ป้องกันภัยและรักษาสมดุลของธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า ป่าอนุรักษ์ ซึ่งได้แก่พื้นที่ป่าธรรมชาติที่ได้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเป็นเขตต้นน้ำลำธารที่ได้กำหนดให้เป็นลุ่มน้ำชั้นหนึ่ง ซึ่งจะไม่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ใดๆ อันจะทำให้สภาพธรรมชาติต้องเสียไป มีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทไม่ให้เกิดการทำลาย เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

2. พื้นที่ป่าที่อยู่ในที่เชิงเขาหรือที่ค่อนข้างราบ ไม่ได้อยู่ในบริเวณที่จัดเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญ ไม่มีจุดเด่นเป็นพิเศษ ไม่ได้เป็นแหล่งพันธุกรรมของพืชและสัตว์ที่หายาก มีไม้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจอยู่มาก ก็ควรที่จะนำป่าไม้มาใช้สอยให้เป็นประโยชน์ ให้ทำหน้าที่เพื่อผลิตผลทางไม้และของป่า หรือที่เรียกว่า ป่าเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นป่าธรรมชาติหรือป่าปลูกก็ได้ ถ้าพื้นที่ป่ายังคงสภาพเป็นป่าธรรมชาติที่ดีอยู่ ป่านี้ก็จะให้บริการแก่สังคมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม หากได้มีการจัดการตามหลักวิชาการ สำหรับพื้นที่ป่าเศรษฐกิจที่ถูกทำลายจนเป็นป่าเสื่อมโทรมหรือหมดสภาพเป็นป่าธรรมชาติ หากอยู่ใกล้หมู่บ้านประชาชนรักที่จะมีป่า และต้องการมีไม้ไว้ใช้สอย

ก็จำเป็นที่ชุมชนจะต้องช่วยกันปลูกสร้างสวนป่าของชุมชนขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นไม้อะไรก็ได้ที่เจริญเติบโตได้ดีในที่นั้นหรือให้เอกชนรายย่อย หรือรายใหญ่เข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าก็ได้

ปัจจุบันเนื้อที่ป่าไม้ลดน้อยถอยลงไปมาก จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาและหาวิธีแก้ไขเพื่อให้ป่าเท่าที่มีอยู่ไม่ถูกทำลายต่อไปอีก รวมทั้งหาวิธีเพิ่มผลผลิตของป่าไม้ในเนื้อที่ป่าที่เหลืออยู่ ตลอดจนส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่าในพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเอง ให้อำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประเทศชาติและประชาชนให้มากที่สุด

2.2.1 แนวทางการจัดการป่าไม้ในอนาคต

มาตรการในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน และให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาป่าไม้ เพื่อให้บริการและสนองความต้องการของมหาชนนั้นจำเป็นต้องพิจารณาแนวทางการจัดการป่าไม้ของประเทศไทยทั้งที่เป็นแผนรับและแผนรุก ดังนี้

2.2.1.1 การอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ป่าธรรมชาติเพื่อรักษาระบบนิเวศ โดยเน้นการจัดการป่าไม้ในรูปอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร โดยจะไม่มีการผลิตไม้ออกจากป่าธรรมชาติอีกต่อไป จัดได้ว่าเป็นแผนรับเพื่อป้องกันและฟื้นฟูป่าธรรมชาติที่เหลืออยู่ 83.4 ล้านไร่ ให้คงอยู่ตลอดไปให้ได้

2.2.1.2 พื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ โดยกรมป่าไม้ต้องมอบหมายให้มีหน่วยงานดูแลเฉพาะและมีผู้รับผิดชอบพื้นที่ป่าทุกแห่งโดยอาศัยความเข้าใจและการสนับสนุนจากประชาชน

2.2.1.3 อนุรักษ์ และสร้างแนวร่วมในด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ โดยการเข้าถึงประชาชนและองค์กรพัฒนาภาคเอกชนอย่างกว้างขวาง

2.2.1.4 สนองความต้องการใช้ไม้ และลดการสั่งไม้จากต่างประเทศ โดยส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ หรือป่าไม้ทั้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่นำไปจัดเป็นที่ดิน ส.ป.ก. (48 ล้านไร่) และในที่ดินกรรมสิทธิ์ (192 ล้านไร่) เพื่อการผลิตไม้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การปลูกสร้างสวนป่า การปลูกป่าโดยใช้ระบบวนเกษตร หรือแบบผสมผสาน รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมในด้านวนศาสตร์ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรสนับสนุนให้มีป่าชุมชนเกิดขึ้นให้มากที่สุด ทั้งนี้ไม้ที่ใช้สอยในอนาคตจะต้องได้มาจากป่าปลูกเท่านั้น จึงจัดได้ว่าเป็นแผนรุก เพื่อเพิ่มเนื้อที่ป่าในเขตป่าที่ถูกบุกรุก โดยร่วมมือกับราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่าและในที่ดินกรรมสิทธิ์ เพื่อสนับสนุนให้เอกชนใช้ที่ดินกรรมสิทธิ์ปลูกป่าเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง เป็นการส่งเสริมให้มีป่าเอกชน

2.2.1.5 ส่งเสริมพัฒนาอาชีพป่าไม้เพิ่มรายได้ให้ผู้ยากจน โดยการใช้ระบบวนเกษตรการผลิตไม้จากการทำสวนป่า สนับสนุนให้เกิดป่าของชุมชน และช่วยปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนภาพพจน์ของกรมป่าไม้ จากด้านลบมาเป็นด้านบวกให้มากขึ้น โดยเน้นการประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับประชาชนเป็นสำคัญ

2.2.1.6 ร่วมมือกับประชาชนและองค์กรพัฒนาภาคเอกชนเปลี่ยนแปลง และพัฒนาอาชีพของราษฎรจากการลักลอบตัดไม้และการล่าสัตว์ มาเป็นการปลูกต้นไม้และการเลี้ยงสัตว์ ไร่ใช้สอยและเพิ่มพูนรายได้

2.2.2 การปลูกสร้างสวนพืชป่า

ปัจจุบันอัตราการใช้ไม้มีมากขึ้นตามจำนวนประชากรและความเจริญที่เพิ่มมากขึ้น แต่พื้นที่ป่าธรรมชาติกลับลดลง จึงจำเป็นต้องมีการปลูกสร้างสวนพืชป่า เพื่อผลิตไม้แทนป่าธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการลงทุนมาก มีการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิชาการป่าไม้เข้ามาช่วย นอกจากปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ปัญหาทางวิชาการในด้านการคัดเลือกพันธุ์ไม้ การผลิตเมล็ดพันธุ์ การขยายพันธุ์ ตั้งแต่การปักชำจนถึงการเลี้ยงเนื้อเยื่อ เทคนิคในการเพาะชำ การเตรียมพื้นที่ การปลูก การดูแล บำรุงรักษา และการนำไม้มาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการมีอุตสาหกรรมและตลาดรองรับ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่จะต้องได้รับการจัดการแก้ไขทั้งสิ้น มิฉะนั้นจะเป็นการลงทุนที่ได้ผลไม่คุ้มค่าและจะมีผลผลิตที่ไม่พอสนองความต้องการในอนาคตได้

การปลูกพืชสวนป่ารัฐไม่จำเป็นต้องดำเนินการเอง ควรใช้มาตรการเชิงรุกคือ สนับสนุนให้เอกชนปลูกพืชสวนป่าในที่ดินกรรมสิทธิ์ โดยสนับสนุนกล้าไม้และความรู้ในเชิงวิชาการ การปลูกพืชสวนป่าควรแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 ปลูกเพื่อผลิตไม้ที่มีราคาสูงและมีคุณภาพดี เช่น ไม้สักที่ใช้ทำไม้อัดชนิดดี การปลูกป่าประเภทนี้ควรเลือกที่ที่ดินดี ทำเลดี และคัดเลือกพันธุ์อย่างดีที่สุดมาปลูก การปลูกอาจจะต้องใช้รอบหมุนเวียนยาว ต้องลงทุนสูง และใช้ระยะเวลายาวนาน จึงเหมาะสำหรับรัฐ องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ หรืออุตสาหกรรมป่าไม้ หรือเอกชนที่มีเงินทุนมากๆ เป็นผู้ปลูก

2.2.2.2 ปลูกเพื่อผลิตไม้ที่ใช้ในการอุตสาหกรรม เช่น การทำไม้แผ่น เยื่อและกระดาษ การปลูกป่าประเภทนี้ควรใช้ไม้โตเร็วที่มีผลผลิตสูงต่อเนื่องที่และเหมาะสมกับอุตสาหกรรมนั้นๆ อาจจะใช้ที่ดินที่คุณภาพรองลงมาจากปลูกไม้ที่ต้องการคุณภาพดีก็ได้ และควรส่งเสริมให้บริษัทอุตสาหกรรมและเอกชนเป็นผู้ปลูกโดยเฉพาะในที่ดินกรรมสิทธิ์ของตนเอง

2.2.2.3 ปลุกเพื่อใช้สอยตามหัวไร่ปลายนา ควรมีการส่งเสริมให้ชาวไร่ชาวนา ปลุกในที่ดินหัวไร่ปลายนาหรือที่รกร้างว่างเปล่าของตน ไม้ที่ปลุกอาจเป็นไม้ไผ่หรือไม้โตเร็วที่ใช้ออบ ตัดฟันสั้นๆ เพื่อจะได้มีไม้ใช้สอยและมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการปลุกพืชเกษตรอีกส่วนหนึ่ง อีกทั้งทำให้เกิดความร่มเย็นและเป็นแนวกันลมให้แก่พืชสวนไร่นาด้วย

2.2.2.4 ปลุกเพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร ควรปลุกไม้ชนิดที่ปกคลุมดินดี เติบโต เร็ว ใช้น้ำน้อย มีประโยชน์ในด้านการค้าและการอุตสาหกรรมบ้างตามสมควร แต่ไม่ควรปลุกไม้ที่ คลุมดินไม่ดี เช่น ไม้สัก และไม้ยูคาลิปตัส เป็นต้น เรื่องนี้รัฐควรเป็นผู้ดำเนินการ

2.2.2.5 ปลุกสวนป่าไม้ไผ่ ควรส่งเสริมให้มีการปลุกโดยทั่วไป รวมทั้งในที่ปลุก สร้างสวนพืชป่าประเภทแรก เพราะไม้ไผ่มีบทบาทในวงการอุตสาหกรรมป่าไม้มาก โดยเฉพาะใน การทำเยื่อและกระดาษ การทำไม้แผ่น การปลุกไม้ไผ่นี้ควรจะต้องคัดเลือกต้นที่ยังไม่ถึงอายุขัย ไม่ให้เกิดปัญหาไม้ตายชุกควรขยายพันธุ์จากเมล็ดหรือจากเนื้อเยื่อที่ได้จากต้นที่เกิดจากเมล็ดด้วย

2.2.3 การศึกษาในด้านพันธุศาสตร์ป่าไม้

รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการศึกษาในด้านวิชาพันธุศาสตร์ป่าไม้ ให้มีการศึกษาทดลอง ในเรื่อง การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไม้ต่างๆ และการขยายพันธุ์โดยใช้เนื้อเยื่อ เพื่อเป็นการจัดเตรียม แหล่งกล้าไม้และเมล็ดพันธุ์ที่มีลักษณะและคุณภาพดีแจกจ่ายไปยังสวนพืชป่าต่างๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน พร้อมทั้งจะให้โครงการปลูกสร้างสวนพืชป่าดำเนินการปลูกป่าติดต่อกันไปโดยไม่ขาด กล้าไม้และเมล็ดพันธุ์

2.2.4 การดำเนินงานในด้านการอนุรักษ์

ป่าไม้บริเวณต้นน้ำลำธารถูกทำลายลงมาก ทำให้เกิดการกัดเซาะหน้าดิน การพังทลาย ของดิน การเกิดอุทกภัยหรือความแห้งแล้งเข้ามาแทนที่ ซึ่งเป็นสาเหตุของความเสื่อมโทรมทาง เศรษฐกิจและกระทบกระเทือนต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ควรอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร ดังนี้

2.2.4.1 ควรกำหนดบริเวณป่าที่จัดไว้เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารให้แน่นอน แล้วเข้าดำเนินการควบคุมป้องกันไม่ให้มีการทำลายป่ามากขึ้นอีก

2.2.4.2 ควรกำหนดขอบเขตที่ยอมให้เป็นแหล่งทำมาหากินของชาวเขา โดย ควบคุมไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานและทำไร่เลื่อนลอย แล้วพยายามส่งเสริมให้ปลูกพืชผล ต่างๆ ที่เป็นไม้ยืนต้น กรณีที่ส่งเสริมปลูกพืชไร่ควรแนะนำหรือสาธิตการใช้ประโยชน์ที่ดินบน

ภูเขาให้ถูกหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งจะต้องมีการช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไปด้วย

2.2.4.3 ในบริเวณป่าที่ถูกแผ้วถาง รกร้างว่างเปล่า หรือปราศจากพืชคลุมดินก็ควรปลูกสร้างป่าหรือพืชคลุมดิน เพื่อป้องกันการกัดเซาะของน้ำฝน ควรเป็นไม้โตเร็ว มีการคายน้ำน้อย สามารถยึดดินและปกคลุมดินให้มีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ

2.2.4.4 ป้องกันมิให้เกิดไฟไหม้ป่าซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากคนเป็นผู้เผาทั้งสิ้น ทำให้เกิดการชะล้างหน้าดิน ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเกิดการสูญเสียน้ำที่ไหลป่าหน้าดิน โดยการมีพนักงานเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราป้องกันมิให้เกิดไฟป่า หรือช่วยลดอัตราการเกิดไฟไหม้ป่า

2.2.4.5 หากภูมิประเทศมีความลาดชันมากและดินอยู่ในสภาพที่ไม่คงทนควร จะห้ามการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอื่น นอกจากปลูกป่าและพืชคลุมดินเท่านั้น

2.2.4.6 ในที่บางแห่งอาจต้องอาศัยการก่อสร้างทางด้านวิศวกรรมเข้าช่วยควบคู่กับการปลูกป่า เช่น อาจต้องทำการปรับพื้นที่ตามลาดเขา หรือสร้างฝายกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ และตะกอนไม่ให้ไหลรุนแรงจนเป็นอันตรายต่อพื้นที่การเกษตรและอื่นๆ ที่อยู่ตอนล่างของกลุ่มน้ำนั้น ๆ

2.2.4.7 ควรมีการป้องกันการพังทลายของดินตามริมฝั่งน้ำ และเนื่องมาจากการทำถนน ป้องกันการตกตะกอนในลำน้ำ

2.2.4.8 ควรจะได้ให้การศึกษอบรมและเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับให้ทราบถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้

2.2.5 ผลผลิตผลป่าไม้และการใช้ประโยชน์ป่าไม้

ในอดีตประเทศไทยมีรายได้จากผลผลิตจากป่าไม้มากเป็นอันดับสองรองจากข้าว เนื่องจากมีการตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า สภาพป่าในปัจจุบันจึงเสื่อมโทรมลงไปมาก จนเกิดการขาดแคลนไม้จึงต้องมีการสั่งซื้อไม้เข้ามาจากต่างประเทศมากขึ้น

ในด้านการใช้ประโยชน์ไม้ รัฐบาลควรส่งเสริมให้เอกชนลงทุนสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตผลป่าไม้ภายในประเทศให้มากขึ้น โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เพื่อใช้ประโยชน์จากเศษไม้ป่ายไม้ที่เหลือจากโรงเลื่อยหรือโรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ป่าไม้อื่นๆ รวมทั้งไม้จากสวนพืชป่าอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจ้างงาน และการขายวัตถุดิบ ซึ่งจะทำให้มีการปลูกป่ามากขึ้นทั้งในที่ดินของชาวบ้านและในที่ดินกรรมสิทธิ์อื่นๆ ก็จะเป็นการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.6 การส่งเสริมด้านวนศาสตร์ชุมชน

หลักการสำคัญของวนศาสตร์ชุมชนอยู่ที่ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการป่าไม้โดยการวางแผน การจัดการ การปลูกบำรุง ป้องกันรักษา และได้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ด้วยตนเอง เป็นการพยายามให้ช่วยเหลือตัวเอง รัฐบาลและเจ้าหน้าที่จะให้คำแนะนำและช่วยเหลือในสิ่งจำเป็นที่เกินกำลังความสามารถที่ชุมชนจะช่วยตนเองได้เท่านั้น จุดมุ่งหมายคือ จะได้หยุดการทำลายป่า และประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์และมีรายได้จากทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น

แนวความคิดวนศาสตร์ชุมชนมุ่งส่งเสริมกิจการป่าไม้ในระดับท้องถิ่น เพื่อการอุตสาหกรรมป่าไม้ขนาดใหญ่ ดังนั้นบทบาทของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องเปลี่ยนจากผู้พิทักษ์ป่าที่คอยปราบปรามจับกุมมาเป็นนักส่งเสริมและเข้าถึงประชาชน เป็นผู้นำในการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพื่อพัฒนาชนบทเพื่อให้ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้และช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น เป็นการเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อป่าไม้ไปในทางที่ดีขึ้น สิ่งที่ต้องเรียนรู้เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับวนศาสตร์ชุมชน ได้แก่

2.2.6.1 บทบาทของวนศาสตร์ชุมชนต่อการพัฒนาชนบท โครงการวนศาสตร์ชุมชนที่มุ่งให้มีต้นไม้และมีป่าไม้มากขึ้นย่อมทำให้เศรษฐกิจและสังคมในชนบท ได้รับการพัฒนาช่วยให้ชาวชนบทมีสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.2.6.2 ความสำเร็จของโครงการวนศาสตร์ชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ นอกจากนี้ต้องอาศัยการดำเนินงานด้านอื่นๆ ประกอบ ได้แก่

- 1) รัฐต้องให้การสนับสนุนเป็นนโยบายที่แน่นอน และมีกฎหมายรองรับ
- 2) มีการประเมินความต้องการการใช้ไม้และวนผลิตภัณฑ์อื่นๆ ในชนบท
- 3) ต้องมีสถาบันในชนบทที่เหมาะสมและช่วยดำเนินการ
- 4) ต้องมีการเตรียมการที่รอบคอบในการให้เครดิตให้แรงจูงใจตลาดและให้การส่งเสริมสนับสนุน
- 5) มีการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับระบบวนเกษตรที่เหมาะสม
- 6) ต้องมีข้อมูลและเทคนิคพร้อมที่จะแก้ปัญหาได้
- 7) แสวงหาการสนับสนุนจากจากองค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน
- 8) มีการควบคุมและประเมินผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 9) มีการอบรมทางวิชาการแก่วนกรชุมชน
- 10) ปรับปรุงหลักสูตรวิชาวนศาสตร์ให้เหมาะกับกิจกรรมวนศาสตร์ชุมชน

2.2.6.3 กิจกรรมเกี่ยวกับวนศาสตร์ชุมชน มีมากมาย เช่น

1) การใช้ประโยชน์วนผลิตภัณฑ์ ผลผลิตป่าไม้ทั้งที่เป็นไม้และของป่า ช่วยให้มีงานและรายได้แก่ชุมชนชนบทจาก 3 ทางคือ ทางแรกทำงานหารายได้จากโรงงานผลิตเครื่องเรือนเครื่องแกะสลัก และงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ไม้อื่นๆ รวมทั้งการเผาถ่าน ทางที่สอง การเก็บหาไม้ฟืน เส้นใย น้ำผึ้ง เห็ด หน่อไม้ ยาง ชัน และของป่าอื่นๆ ทางที่สาม การปลูกไม้ป่า สมุนไพรไม้ผล และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

2) ระบบวนเกษตร เป็นการช่วยเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้แก่ชาวชนบท โดยการปลูกพืชผลทางการเกษตรควบคู่กับปลูกต้นไม้ หรือเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับปลูกต้นไม้ หรือทั้งปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และปลูกต้นไม้ร่วมกัน

3) การปลูกต้นไม้ของชุมชน คือ การปลูกป่าชุมชนขึ้นมาใหม่ มี 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่งให้ชุมชนปลูกสร้างสวนพืชป่าขนาดย่อมให้เป็นของชุมชน แบบที่สอง ส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ในที่ดินของเอกชน และรอบๆ บริเวณบ้านหรือรั้วบ้าน ทั้ง 2 กรณีความสำเร็จอยู่ที่ความร่วมมือของประชาชนในชุมชนนั้นเองว่ามีความต้องการใช้ไม้ฟืนและประโยชน์อื่นๆ จากการปลูกป่าหรือไม่ และป่าธรรมชาตินอกเขตอนุรักษ์ที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้านก็สามารถจัดเป็นป่าชุมชนได้

4) การปลูกต้นไม้สองข้างทางและในไร่นา โดยการส่งเสริมไม้ที่โตเร็ว รอบตัดฟันสั้นมาปลูก

2.2.6.4 หลักสูตรวนศาสตร์ชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาโดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการใช้แบบเอนกประโยชน์ เน้นการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้ดำเนินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้เพื่อการพัฒนาชนบท เพื่อให้ป่าไม้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรที่ยากจนในท้องถิ่น และขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของวนกรชุมชนที่จะอุทิศและเสียสละ

2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม

การใช้กฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นหากคนในสังคมขาดจริยธรรม ส่งผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

2.3.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 นี้มีความมุ่งหมายในการควบคุมการตัดไม้ ทำไม้ และของป่าหวงห้าม รวมทั้งการควบคุมการนำไม้และของป่าเคลื่อนที่ออกจากป่า เพื่อมิให้มีการตัดไม้ทำลายป่าโดยไม่จำเป็น และสงวนไม้มีค่าบางชนิดเอาไว้ โดยได้กำหนดประเภท ชนิดไม้ และของป่าหวงห้าม นอกจากไม้และของป่าที่กฎหมายหวงห้ามแล้ว ประชาชนก็อาจจะใช้ประโยชน์ โดยการตัดไม้ที่ไม่หวงห้ามหรือเก็บของป่าที่ไม่หวงห้ามไปเป็นประโยชน์ของตนได้

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 เป็นกฎหมายหลักหรือแม่บทของกฎหมายป่าไม้ที่ใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ในปี พ.ศ. 2491 , 2494 , 2503 , 2515 , 2518 , 2522 และ 2525 นอกจากนี้ยังมีประกาศคณะปฏิวัติอีก 4 ฉบับคือ ฉบับที่ 41 , 56 , 81 และ 116 ปัจจุบันได้ยกเลิก ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 56 , 81 และ 116 แล้ว คงเหลือประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 41 เท่านั้นที่ใช้บังคับอยู่

ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ได้ให้คำนิยามศัพท์ว่า “ป่า หมายความว่า ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลใดได้มาตามกฎหมายที่ดิน” “ไม้ หมายความว่า ไม้สักและไม้อื่นทุกชนิดที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา รวมตลอดถึงไม้ที่นำเข้าไปในราชอาณาจักร ไม้ไผ่ทุกชนิด ปาล์ม หวาย ตลอดจนรากปุ่ม ตอ เศษ ปลาย และกิ่งของสิ่งนั้นๆ ไม่ว่าจะถูกตัดทอน เลื่อย ผ่า ถาก ขุด หรือทำโดยประการอื่นใด”

2.3.2 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

ประเทศไทยได้เริ่มมีการจัดการและอนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2504 นี้เอง แต่เดิมนั้นถือว่าสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรที่ติดมากับแผ่นดิน ใครจะเก็บหาหรือล่าได้ตามความพอใจ ยกเว้นช้างป่าซึ่งได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองช้างป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 ทั้งนี้เนื่องจากช้างป่าเป็นสัตว์ที่มีคุณประโยชน์มากในสมัยก่อน โดยเฉพาะช้างเผือกถือว่าเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง และแสดงถึงบุญญาธิการของกษัตริย์ในสมัยนั้นๆ ส่วนช้างป่าทั่วไปก็มีประโยชน์ในราชการสงคราม การเดินทางไกลในถิ่นทุรกันดาร การทำไม้และการแสดงต่างๆ ช้างป่าจึงได้รับการคุ้มครองมาก่อนสัตว์ป่าอื่นๆ

เนื่องจากสัตว์ป่าได้ลดลงอย่างรวดเร็วจนเป็นที่น่าวิตกว่าจะหมดสิ้นไปจากแผ่นดินไทย เป็นเหตุให้มีคนกลุ่มหนึ่งที่มองเห็นการณ์ไกลและได้แสดงออก ซึ่งความห่วงใยและเริ่มเรียกร้องให้รัฐบาลสนใจต่อทรัพยากรสัตว์ป่า รัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้ออกพระราชบัญญัติ และวางระเบียบการใช้ประโยชน์ และร่างแนวทางการจัดการธรรมชาติ

มีค่ายิ่งของประเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2503 โดยอ้างเหตุดังนี้คือ "สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่ายิ่งของประเทศชนิดหนึ่งที่อำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจวิทยาการ และรักษาความงามของธรรมชาติไว้ แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันนี้สัตว์ป่าที่มีค่าบางชนิดได้ถูกล่าและทำลายจนสูญพันธุ์ไปแล้ว และบางชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ไป ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ป่าโดยเฉพาะ จึงสมควรตรากฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าขึ้น เพื่อประโยชน์ของรัฐและประชาชนส่วนรวมให้สมกับที่ชาวไทยเป็นพุทธมามกะ" พระราชบัญญัติที่ตราขึ้นนี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503" ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2504 เป็นต้นไป ต่อมาได้ยกเลิกพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 และได้ตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ขึ้นใช้แทน มาตราที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์จัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยตรงได้แก่ มาตรา 33 ถึงมาตรา 60 (ภาคผนวก ง)

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) คือ บริเวณพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า กระทำโดยประกาศพระราชกฤษฎีกา (ภาคผนวก ข) จึงนับว่าเป็นพื้นที่สำคัญยิ่งต่อการอยู่รอดของสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่พัฒนาไปตามความเจริญของประเทศ กรมป่าไม้เป็นส่วนราชการของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่อง ทรัพยากรสัตว์ป่า ได้เสนอรัฐบาลจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นหลายแห่งกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ปัจจุบันมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอยู่ 42 แห่ง นอกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว รัฐบาลยังกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามความในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 42 "เขตห้ามล่าสัตว์ป่านี้ หมายถึง อาณาบริเวณพื้นที่ที่ทางราชการได้กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าบางชนิด หรือเป็นที่ที่สัตว์จำเป็นต้องใช้สำหรับกิจกรรมบางอย่างในการดำรงชีวิต เช่น เป็นที่ผสมพันธุ์ เลี้ยงลูกอ่อน เป็นแหล่งอาหาร เป็นที่ลงพักในระหว่างการเดินทางย้ายถิ่นฐานและอื่นๆ" พื้นที่ที่ได้กำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเท่าที่รัฐบาลได้จัดตั้งเรียบร้อยแล้วมี 48 แห่งด้วยกัน นอกจากนั้นกรมป่าไม้ยังจัดให้มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า สถานีวิจัยสัตว์ป่า อุทยานสัตว์ป่า และศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าอีกด้วย

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 และต่อมาเป็น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 การที่จะให้การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ จำเป็นต้องมีหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลที่รับผิดชอบในด้านที่เข้มแข็งและมีความสามารถ อีกทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ปัจจุบันได้มี

หน่วยงานโดยตรงในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า คือ ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า (กองอนุรักษ์สัตว์ป่าเดิม) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่เนื่องจากส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่ายังเป็นหน่วยงานใหม่ยังขาดทั้งทางด้านงบประมาณและกำลังคนที่ใช้ในการบริหารและรักษากฎหมาย

2.3.3 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

ประเทศไทยมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาเป็นเวลานาน และมีอยู่หลายฉบับกระจัดกระจายอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ

กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ให้ความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่หลายมาตราด้วยกัน

รัฐบาลได้ดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2518 และต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขมาใช้ พ.ร.บ. ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แทน

เจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2518 ได้แสดงไว้อย่างชัดเจนในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า

“เนื่องจากเวลานี้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ดินเสีย น้ำเน่า อากาศเป็นพิษ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธารถูกทำลาย กำลังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ปัญหาเหล่านี้มีผลสืบเนื่องมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากร และการหลั่งไหลของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ๆ ประการหนึ่ง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้องทำให้ป่าไม้ แร่ธาตุ เชื้อเพลิงหมดสิ้นไปโดยเร็วประการหนึ่ง และการอุตสาหกรรม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลสะท้อนที่ตามมาในรูปความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบกับความเสื่อมโทรมดังกล่าวนี้เข้าขั้นวิกฤตในประเทศอุตสาหกรรมต่างๆ จึงมีแนวโน้มที่ประเทศเหล่านั้นจะพยายามระบายนุสรณ์อุตสาหกรรมสกปรกมายังประเทศด้อยพัฒนา เช่น ประเทศไทย ปัญหาเหล่านี้จึงเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณซึ่งหากไม่ได้รับการป้องกันแก้ไขเสียตั้งแต่ต้นแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อชีวิต สุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอันมาก จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองและอนุรักษ์สัตว์ป่าของประเทศไทยให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งได้ให้คำนิยาม คำว่า “สัตว์ป่า” หมายถึง สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก หรือ แมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิด

และดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำและให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ๆ คือ

1) สัตว์ป่าสงวน หมายถึง สัตว์ป่าที่หายากตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติมีอยู่ 15 ชนิด คือ นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร แรด กระซู่ กูบรี หรือ โคไพร ควายป่า ละองหรือละมั่ง สมันหรือ เนื้อสมัน เลียงผา หรือกูราหรือโครา กวางผา นกแต้วแล้วท้องดำ นกกระเรียน แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เก้งหม้อ และพญานหรือหมูน้ำ สัตว์ป่าสงวนเหล่านี้ห้ามล่าโดยเด็ดขาด และห้ามมิให้ครอบครองด้วย

2) สัตว์ป่าคุ้มครอง มีสองประเภท คือ

- ประเภทที่หนึ่งหมายถึง สัตว์ป่าซึ่งตามปกติคนไม่ใช้เนื้อเป็นอาหารหรือไม่ล่าเป็นการกีฬา เป็นสัตว์ป่าที่ช่วยทำลายศัตรูพืช ขจัดสิ่งปฏิกูลหรือไว้ประดับความงามตามธรรมชาติ
- ประเภทที่สอง หมายถึง สัตว์ป่าที่ตามปกติที่คนใช้เนื้อเป็นอาหาร และนิยมล่าเป็นกีฬา ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้บัญญัติให้มีการกำหนดบริเวณพื้นที่สำหรับให้สัตว์ป่าได้อยู่อาศัยอย่างปลอดภัยคือ

มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่าก็กระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

มาตรา 34 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “การขยายหรือการเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้กระทำได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีใช่เป็นการเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้งหมด ให้มีแผนที่แสดงเขตที่เปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย”

มาตรา 42 ได้บัญญัติไว้ว่า “บริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการหรือใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันแห่งใด รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ จะกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดก็ได้ โดยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา”

2.3.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ฉบับนี้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมหลายมาตรา ได้แก่ มาตรา 46 มาตรา 56 มาตรา 58 มาตรา 59 มาตรา 62 มาตรา 76 มาตรา 79 (ภาคผนวก ค) โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้

ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุม และกำจัดการมลพิษที่มีต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

2.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปทุมรัตน์ ต่ดวงศ์ (2539) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการกับความขัดแย้งของ ชุมชนชนบทเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อบุคคลกลุ่มองค์กรภายนอกและชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ ต่อกัน การมีผลประโยชน์ร่วมกันหรือขัดกันย่อมเกิดขึ้นได้ ผลประโยชน์ที่ขัดกันจะก่อให้เกิดความ ขัดแย้งที่ปรากฏในชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัด แต่ความขัดแย้งที่พบว่ามี ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อร่างกายและทรัพย์สิน และ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากที่สุด ได้แก่ ความขัดแย้งในเรื่องที่ทำกินระหว่าง ชาวบ้านกับองค์กรภายนอก เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้วชาวบ้านได้จัดการกับความขัดแย้งโดย วิธีลองผิดลองถูก ซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดและการตัดสินใจของผู้นำชุมชนเป็นหลักในการเลือกวิธี ดำเนินการในการต่อสู้เอง โดยอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์และแหล่งความรู้ในชุมชน ประกอบกับการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ โดยเฉพาะการ ต่อสู้ของกลุ่มต่างๆ ที่มีประเด็นปัญหาใกล้เคียงกัน ซึ่งผลที่ออกมาจากจะไม่สามารถแก้ ปัญหาได้แล้ว ยังกลับทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีกจากการเลือกสรรวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ เหมาะสม เมื่อชาวบ้านเริ่มตระหนักว่าการใช้วิธีรุนแรงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงเริ่มระดมสมอง กันเพื่อสรุปผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ และออกไปแสวงหาความรู้ที่จำเป็นจากแหล่งความรู้ ภายนอกชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งต่อไป ชาวบ้าน จึงเริ่มจัดการกับความขัดแย้งอย่างเป็นกระบวนการเต็มรูปแบบทุกขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนของ กระบวนการก็มีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาเชิงมนุษยนิยม ที่เชื่อว่า บุคคลมี ศักยภาพตามธรรมชาติที่พร้อมสำหรับการเรียนรู้อย่างเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้เรียนได้มีส่วน ร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้สึนึกคิดและสติปัญญา อันทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ถาวร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด "คิดเป็น" ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการจัดการศึกษา นอกกรอบในประเทศไทยในปัจจุบัน แนวคิดนี้อยู่บนพื้นฐานสำคัญ 5 ประการคือ 1) ความสุข

ในฐานะที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของบุคคล 2) การปรับตัวให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม 3) มีความเข้าใจตนเอง สิ่งแวดล้อม และข้อมูลทางวิชาการ 4) การรับรู้เป็นระบบรวมทั้งหมด และ 5) ความสามารถในการคิดเป็น ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางด้านจิตใจในการเผชิญกับปัญหา

ปทุมรัตน์ ต่อบวงศ์ ยังให้ข้อเสนอแนะว่า การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนกับการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งของชุมชน และการใช้อำนาจของรัฐในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในการเลือกสรรทางเลือกสำหรับการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งของชุมชนต่อไป

สุวารี วงศ์ทองแก้ว (2540) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งอันเกิดจากการจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐ : กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่สาร อ่างเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่าในอดีตชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่สาร มีการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรน้ำของท้องถิ่นในลักษณะองค์กรเหมืองฝายที่มีหน้าที่การจัดการการใช้น้ำในชุมชนของตนเอง ต่อมาบทบาทการพัฒนาของรัฐได้แผ่ขยายเข้ามาถึงชุมชน จึงเกิดโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่สารขึ้น และได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการน้ำของชุมชน โดยมีหน่วยงานรัฐเป็นศูนย์กลาง หลังจากก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่สารขึ้นพบว่าอ่างเก็บน้ำแม่สารสามารถกักเก็บน้ำได้น้อย กลุ่มผู้ใช้น้ำไม่สามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างเต็มที่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาข้างเคียงตามมาอีกมากมาย ความล้มเหลวของอ่างเก็บน้ำแม่สารทั้งในแง่ประสิทธิภาพ ปริมาณน้ำ และในแง่การบริหารจัดการโดยรัฐทำให้กลุ่มผู้ใช้น้ำมีความรู้สึกไม่พอใจ ความรู้สึกไม่พอใจนี้เป็นจุดเปลี่ยนแนวความคิดและทรรศนะที่ชาวบ้านมีบทบาทด้านการพัฒนาของรัฐ เกิดการเปรียบเทียบการจัดการและมีความรู้สึกพอใจการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายเดิมมากกว่าการจัดการน้ำภายใต้ระบบชลประทานรัฐ ซึ่งมีอ่างเก็บน้ำแม่สารเป็นกลไกการจัดการน้ำ

สุวารี วงศ์ทองแก้ว ได้เสนอแนะประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการพิจารณาจุดอ่อนและจุดแข็งของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดบทบาทที่เหมาะสม และได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการจัดการน้ำควรพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งเรื่องน้ำ ดิน และป่า ควรต้องดำเนินควบคู่กันไป ในส่วนของภาครัฐนั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทโดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้งที่เกิดจากการจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐ โดยรัฐต้องทบทวนนโยบายการพัฒนาใหม่ ยอมรับการมีอยู่ของอำนาจชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากรากฐานเดิมของชุมชนให้มากที่สุด

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ (2523) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาและการแก้ไขข้อขัดแย้ง ในการจัดการเรื่องน้ำและการใช้น้ำ เพื่อการเพาะปลูกในไร่นาของระบบชลประทานหลวง และระบบชลประทานราษฎร์ ใน พ.ศ. 2519-2522 ผลการศึกษาพบว่า ระบบชลประทานหลวงแต่ละโครงการจะมีพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่คุณลักษณะภูมิประเทศหลายอย่างที่แตกต่างกัน ซึ่งง่ายต่อการเกิดข้อผิดพลาด และเกิดปัญหาในประเด็นต่างๆ ทางการจัดการซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องน้ำอยู่เสมอ ส่วนระบบชลประทานราษฎร์มักจะมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นน้อย เมื่อเกิดขึ้นมักจะเป็นปัญหาที่ไม่รุนแรงและสามารถแก้ไขได้ง่ายกว่า

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ ได้เสนอแนะว่า การจัดการปัญหาและการแก้ไขข้อขัดแย้งในการจัดการเรื่องน้ำและการใช้น้ำโดยใช้ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนจะมีส่วนช่วยได้อย่างมาก

อเนก นาคะบุตร (2536) ได้เสนอถึงยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ ธรรมชาติโดยได้กล่าวถึงสงครามแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เนื่องจากในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา รัฐกับชุมชนในชนบทและตามชายขอบของประเทศ ได้ถือสิทธิและการจัดการดิน น้ำ ป่า ที่แตกต่างกันและเมื่อเกิดภาวะการไหลบ่าของการลงทุนจากต่างประเทศ ตามกระแสการพัฒนาที่ต้องการเปลี่ยนประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) สงครามการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจึงกลายเป็นวิกฤตของความขัดแย้ง ความขัดแย้งดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแยกเป็นสองขั้วของความคิดและสองขั้วของกลุ่มคนระหว่างรัฐฝ่ายหนึ่งกับชุมชนอีกฝ่ายหนึ่ง แบ่งออกเป็นสองระดับคือ

1. ความขัดแย้งระดับท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านได้พัฒนาไปสู่การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อหยุดยั้ง
2. ความขัดแย้งระดับมหัพภาค ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาอ่อนไหวในรัฐสภาระหว่างพรรคการเมืองต่างๆ หรือระหว่างสื่อมวลชน นักวิชาการกับรัฐบาล

นอกจากนี้แล้วยังได้เสนอว่าความขัดแย้งซึ่งเกิดจากประชากรที่เพิ่มขึ้น และการแย่งชิงทรัพยากรกันสูง ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติมักจะหลงทางไปติดกับ“สงครามการแย่งชิง” และ “การเมือง” ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานของรัฐและสื่อมวลชนมักมองข้ามกระบวนการพัฒนาพื้นที่และจัดการเพื่อเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นคำถามระยะยาวที่แท้จริงทั้งกับราษฎรและรัฐบาลในอนาคต พร้อมทั้งได้เสนอข้อพิจารณาเชิงยุทธศาสตร์ในอนาคตคือ

1. ยุทธศาสตร์มหัพภาค มุ่งการกระจายความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ดิน น้ำ และป่าให้มาประสานประโยชน์กับสิทธิทางจารีตและการมีส่วนร่วมจัดการของชุมชนต่างๆ ตลอดจน

กลุ่มและองค์กรอนุรักษ์ในทุกท้องถิ่น โดยมีรัฐเป็นผู้ให้ "สิทธิชุมชน" และยอมรับ "องค์กรชุมชน" ภายใต้กฎหมายใหม่ที่ประสาน "หลักนิติศาสตร์แห่งรัฐ" และ "หลักจารีตประเพณีของแต่ละชุมชน"

2. ยุทธศาสตร์จุลภาค

- ระดับชุมชน แต่ละชุมชนต้องมุ่งการปรับระบบคิด ระบบคุณค่าที่สอดคล้องต่อทั้งจารีตและวิถีชีวิตชุมชน กับนโยบายและข้อกำหนดของรัฐบาล

- ระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ เครือข่ายป่าชุมชน ต้องร่วมกันประสานข้อมูล วางแผนการพัฒนา ออกกฎระเบียบควบคุมกัน ตลอดจนมีเวทีแก้ไขข้อพิพาทโดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นตัวกลาง รวมทั้งประสานผลักดันประสานประโยชน์ ประสานจิตสำนึกร่วมกับกลุ่มแนวร่วมอนุรักษ์ชนชั้นกลาง สถาบันวิชาการ สื่อมวลชน

- การมีกลไก "ไตรภาคี" ในการเป็นกลไกและเวทีจัดการร่วมกัน อันหมายถึง รัฐ ประชาชนและนักวิชาการ สื่อมวลชนหรือนักพัฒนาเอกชน และนักธุรกิจเอกชน

แนวคิดของ เอนก นาคะบุตร เป็นการเสนอแนวยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเสนอทางออกของปัญหาความขัดแย้งเรื่องมลพิษทางอากาศครั้งนี้

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง และได้กล่าวถึงความเสื่อมของสิ่งแวดล้อมถึงขั้นที่ไม่สามารถคงความเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ มีสาเหตุประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองโดยตรง คือ โครงสร้างอำนาจทางการเมืองการปกครองในระบอบการปกครองที่รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง การเข้าถึงชนบทโดยส่วนกลาง นอกจากจะเป็นในรูปของการขยายโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และบริการต่างๆ เข้าไปในชนบทแล้ว ยังหมายถึงการขยายอำนาจ กระมลสิทธิ และการแสวงหาประโยชน์ของสถาบันและบุคคลจากส่วนกลาง

นอกจากนี้การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ขาดประสิทธิภาพมีส่วนมาจากการรวมศูนย์อำนาจหลายทางด้วยกัน ประการแรก รัฐบาลมักมองการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในระยะสั้น รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อความอยู่รอดทางการเมือง การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของการขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้เป็นเพราะการหวงแหนอำนาจหน้าที่และความเชี่ยวชาญเฉพาะของแต่ละหน่วย ทำให้ขาดการวางแผนที่มีบูรณาการ

ความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากรนี้ ชัยอนันต์ยังได้ชี้ให้เห็นว่า เกิดขึ้นจากความรู้สึกถูกกดขี่เชิงเปรียบเทียบ เพราะความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม อาจเกิดขึ้นได้ในสองมิติด้วยกันคือ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างส่วนกลางกับส่วนนอก และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชาติพันธุ์ ความไม่เท่าเทียมระหว่างส่วนกลางกับส่วนนอก เกิดขึ้นได้ในบริบทของการเข้าถึงชนบทโดยส่วนกลาง องค์กรรัฐบาล บริษัทขนาดใหญ่ บุคคลผู้ทรงอิทธิพล อาจเข้ามายึดครองทรัพยากรในชนบท และผลักดันชาวชนบทที่ยากจนและปราศจากอำนาจอำนาจการต่อรองทางการเมืองออกไปอยู่รอบนอกของการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากร

ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความขัดแย้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งมีที่มาจาก การเข้าถึง การเป็นเจ้าของหรือไม่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์และการใช้สอยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงจึงเป็นการศึกษาความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงและการใช้สอยทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งในสภาวะของการมีทรัพยากรจำกัด ขาดแคลน และมีสภาพเสื่อมโทรมลง เป็นสาเหตุหรือปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนด้วยกัน หรือระหว่างรัฐกับกลุ่มชน หรือแม้แต่ว่าระหว่างรัฐกับรัฐ

ชัยอนันต์ เสนอว่า ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและกระบวนการพัฒนาทางการเมืองอย่างแยกไม่ออก ในขณะที่กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก่อให้เกิดลักษณะทางกรรมสิทธิ์และความสามารถในการใช้ปัจจัยการผลิต ซึ่งรวมถึงการเข้าถึงและการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติด้วย กระบวนการพัฒนาทางการเมืองจึงเป็นมิติการลดหรือเพิ่มความขัดแย้งที่อาจเกิดจากการใช้ทรัพยากร นอกจากนี้ชัยอนันต์ยังให้ความสำคัญกับ ความขัดแย้งภายในรัฐอันมีที่มาจากนโยบายรัฐ โดยเห็นว่า นโยบายของรัฐเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปัจจัยอื่นๆ เพราะนโยบายของรัฐก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างที่กันไปและก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรโดยรัฐมิได้มีนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีเอกภาพ และมีการเรียงลำดับความสำคัญแก่เป้าหมายที่อาจขัดแย้งกันได้

โดยสรุปแล้ว ชัยอนันต์มองว่าความมั่นคงและการพัฒนาที่ขาดการมีส่วนร่วมนั้นมีผลทำให้รัฐกับราษฎรมีความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากันมากขึ้น ปัจจัยที่จะลดความขัดแย้งนี้ได้ก็คือ นโยบายของรัฐที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2.5 กรอบแนวคิด

